

Dertigers op de arbeidsmarkt

Tanja Traag¹⁾, Johan van der Valk¹⁾, Rolf van der Velden²⁾ en Robert de Vries²⁾

Dertigers met een laag opleidingsniveau zijn minder succesvol op de arbeidsmarkt dan dertigers met een hoog opleidingsniveau. Vrouwen met alleen basisonderwijs of een diploma in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) hebben het minst vaak werk. Voor mannen geldt dit voor degenen met uitsluitend basisonderwijs. De overige onderwijssoorten bieden op de lange termijn een relatief goede kans op werk.

Wat betreft het inkomen valt op dat dertigers met een universitaire diploma naar verhouding veruit het meest verdienen. Vooral de richting economie binnen het wetenschappelijk onderwijs doet het goed.

Het bereikte opleidingsniveau wordt voor een groot deel bepaald door schoolprestaties, intelligentie en het schooladvies. Los daarvan zijn de schoolprestaties en het schooladvies op 12-jarige leeftijd van invloed op het latere inkomen. Deze invloed is sterker voor vrouwen dan voor mannen. Ook de maatschappelijke positie en het opleidingsniveau van de ouders hebben naast een indirect effect – via het behaalde opleidingsniveau – een direct effect op de latere arbeidsmarktpositie. Bij mannen is vooral de maatschappelijke positie van de ouders medebepalend voor de latere arbeidsmarktpositie, bij vrouwen juist het opleidingsniveau van de ouders.

1. Inleiding

Waarom heeft de één betaald werk en de ander niet? Waarom verdient de één meer dan de ander? Voor een deel zijn verschillen in arbeidsmarktsucces te verklaren doordat de één nou eenmaal hoger opgeleid is dan de ander. Maar ook wanneer men kijkt naar personen met een gelijk diploma, blijken er grote verschillen te zijn in het al dan niet succesvol zijn op de arbeidsmarkt. Uit eerder onderzoek (Traag et al., 2004) kwam naar voren dat het arbeidsmarktsucces van schoolverlaters die net op de arbeidsmarkt waren niet alleen verklaard werd door het opleidingsniveau dat iemand had behaald, maar dat daarnaast ook de prestaties op school en de intelligentie van invloed waren op de kans op (vast) betaald werk. Ook het opleidingsniveau en de maatschappelijke positie van de ouders en de mate waarin ouders interesse hadden in de schoolloopbaan van hun kind bleek, los van het diploma dat iemand had, effect te hebben op het verwerven van een positie op de arbeidsmarkt.

Maar geldt dit ook wanneer mensen al langer op de arbeidsmarkt zijn en de arbeidsmarktloopbaan vaak al gestabiliseerd is? Maakt het dan nog steeds uit welk diploma men heeft, hoe intelligent men is en hoe hoog opgeleid de ouders zijn? In dit artikel zullen we antwoord geven op de volgende twee vragen:

- 1) Wat zijn de lange termijneffecten van de gevolgde opleiding op de kans op het hebben van betaald werk en de hoogte van het inkomen?
- 2) Wat is de invloed van sociale hulpbronnen en het cognitief vermogen op de kans op het hebben van betaald werk en de hoogte van het inkomen?

Om deze vragen te beantwoorden, is onderzocht of en in welke mate het opleidingsniveau, de opleidingsrichting, cognitieve vaardigheden en sociale hulpbronnen van invloed zijn op de arbeidsmarktpositie op ongeveer 33-jarige leeftijd. Voor de analyses in dit artikel zijn gegevens gebruikt uit twee databestanden: Schoolloopbaan en herkomst van leerlingen bij het voorgezet onderwijs 1982 (SLVO) en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB 2003). De resultaten worden voor mannen en vrouwen afzonderlijk gepresenteerd.

2. Onderzoekopzet

In het SLVO 1982 werd van leerlingen die in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten de onderwijsloopbaan gevolgd tot het moment dat ze het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlieten respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar.

Sinds kort is op individueel niveau een koppeling gelegd tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand. Met behulp van de informatie uit het SSB kon de arbeidsmarktpositie van de leerlingen van het SLVO 1982 in 2003 in kaart wordt gebracht. Deze leerlingen hadden ondertussen de leeftijdsfase bereikt waarbij een stabilisering van de loopbaan optreedt (33 jaar).

Arbeidsmarktpositie

Er worden twee kenmerken van de arbeidsmarktpositie in dit artikel geanalyseerd:

- 1) de kans op betaald werk
- 2) het inkomen.

Beide kenmerken zijn gebaseerd op informatie uit het SSB 2003. Personen met de arbeidspositie werknemer, zelfstandige of die behoren tot de gemengde groep worden gerekend tot degenen met tenminste één baan. Personen met de arbeidspositie uitkering behoren tot degenen zonder een baan.

Het inkomen is gebaseerd op het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag. Hiervoor is het bruto jaarloon sociale verzekering voor 2003 gedeeld door het aantal sociale verzekeringsdagen in 2003. Ook als slechts één uur op

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Heerlen.

²⁾ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Maastricht.

een dag gewerkt werd, is deze dag als één sociale verzekeringsdag meegeteld. Dit betekent dat het inkomen niet gecorrigeerd is voor parttime werken.

Bij de bepaling van het inkomen zijn zelfstandigen niet meegenomen.

Opleiding

Informatie over het opleidingsniveau en de opleidingsrichting is afkomstig uit het SLVO. Het hoogst bereikte opleidingsniveau is het met diploma afgesloten niveau op het moment dat een leerling het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlaat. Het niveau is gemeten aan de hand van het aantal benodigde jaren scholing om dit niveau te bereiken¹⁾. Havo-niveau of hoger wordt in dit artikel beschouwd als een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt, terwijl basisonderwijs (bo), voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en mavo als hoogste opleidingsniveau geen startkwalificatie vormen²⁾.

De opleidingsrichting is de richting waarin het diploma is behaald. Onderscheiden worden: algemeen, landbouw, techniek, economie, gezondheidszorg en overig. Iedereen met basisonderwijs, mavo, havo of vwo als hoogst behaalde opleiding is gerekend tot de categorie algemeen.

Herkomstgroepering

Er worden twee herkomstgroeperingen onderscheiden: autochtonen en allochtonen. De in dit artikel gehanteerde definitie van allochtonen is anders dan de gebruikelijke. Als allochtoon wordt iemand beschouwd die behoort tot de doelgroep van de Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden (SAMEN). Deze groep valt samen met de niet-westerse allochtonen, behalve dat ook personen met voormalig Joegoslavië als herkomstland worden meegerekend.

Sociale hulpbronnen

Onder de sociale hulpbronnen worden hier verstaan: het opleidingsniveau van de ouders, de maatschappelijke positie van de ouders en het onderwijsondersteunende thuisclimaat. Deze kenmerken zijn voor het SLVO gemeten via een vragenlijst aan de ouders die in het laatste leerjaar van het basisonderwijs aan de leerlingen mee naar huis is gegeven.

Bij het opleidingsniveau van de ouders is uitgegaan van het gemiddelde opleidingsniveau van (een van) beide ouders. De maatschappelijke positie van de ouders is gebaseerd op informatie over de werkzaamheid en het beroep van de hoofdkostwinner van het gezin. Het onderwijsondersteunend thuisclimaat is vastgesteld aan de hand van vragen die aan de ouders zijn gesteld over het hebben van gesprekken over school, het hebben van gesprekken over prestaties en het geven van complimenten over schoolprestaties.

Cognitieve vaardigheden

De cognitieve vaardigheden zijn in het laatste jaar van het basisonderwijs gemeten in vier variabelen: het leesgedrag van de leerling, de schoolprestaties, de non-verbale intelligentie en het schooladvies.

Om het leesgedrag te bepalen, is aan de ouders gevraagd hoeveel tijd de leerling gemiddeld per week besteedt aan het lezen van boeken of kranten. De schoolprestaties zijn gebaseerd op de totaalscore van drie toetsen (Nederlands, rekenen en informatieverwerking) die met behulp van een

door het CITO samengestelde versie van de Entreetoets zijn afgenomen.

De non-verbale intelligentie is vastgesteld door een tweetal toetsen: de eerste meet het redeneervermogen, de tweede het abstractievermogen. Het schooladvies is het advies dat de leerling van de basisschool heeft gekregen met betrekking tot de doorstroom naar het voortgezet onderwijs.

3. Resultaten

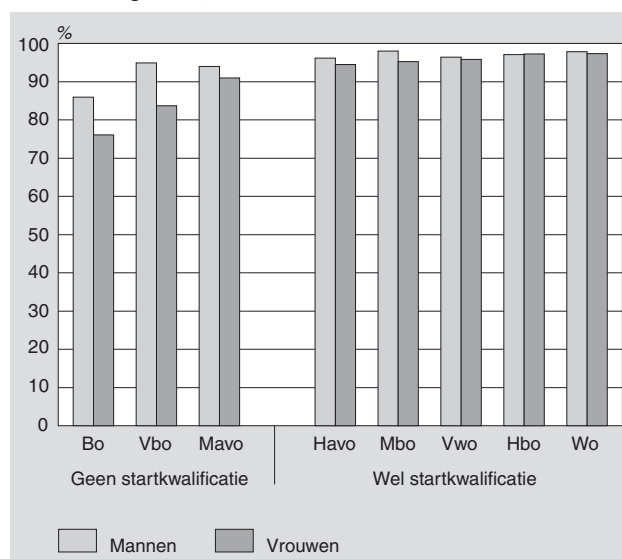
3.1 De invloed van het opleidingsniveau op de kans op betaald werk

Naarmate het opleidingsniveau lager is, is de kans op betaald werk kleiner. Vooral degenen zonder startkwalificatie hebben minder vaak betaald werk. Bij mannen vormen degenen met uitsluitend basisonderwijs de meest kwetsbare groep. Deze hebben veruit het minst vaak een baan. Maar ook mannen met een vbo- of mavo-diploma hebben minder vaak werk dan mannen met een havo-diploma of hoger.

Bij vrouwen is het verschil in de kans op een baan tussen degenen met een startkwalificatie en degenen zonder startkwalificatie zelfs nog groter dan voor mannen. Vrouwen met uitsluitend basisonderwijs of een vbo-diploma hebben het minst vaak betaald werk.

Bovendien hebben vrouwen zonder startkwalificatie aanzienlijk minder kans op werk dan mannen zonder startkwalificatie. Deels komt dit doordat vooral laagopgeleide vrouwen relatief vaak de zorg voor het huishouden en de kinderen op zich nemen en zich dus niet aanbieden op de arbeidsmarkt.

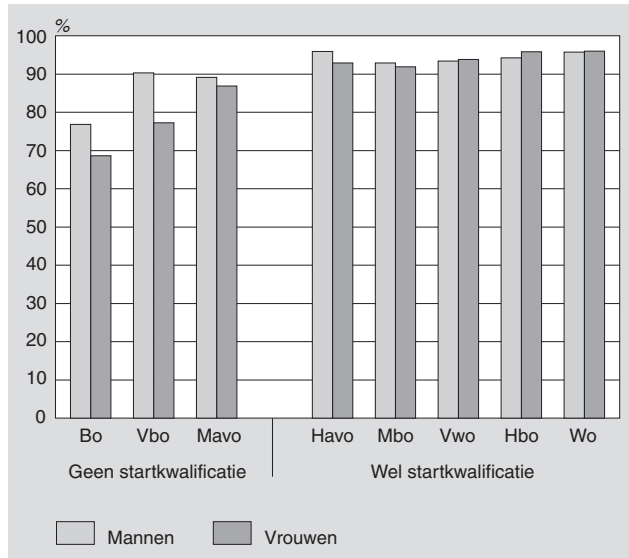
1. De kans op het hebben van een baan voor dertigers, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

allochtonen in de zin van de Wet SAMEN hebben minder vaak betaald werk dan autochtonen. Dit gaat ook op wanneer rekening wordt gehouden met het onderwijsniveau. De kans op betaald werk neemt ook voor allochtone mannen en vrouwen toe naarmate het opleidingsniveau hoger

is. Binnen de opleidingsniveaus verschilt de kans op betaald werk niet zo heel erg voor allochtone mannen en vrouwen. Alleen voor allochtone mannen met hoogstens een vbo-diploma is de kans op werk met ongeveer 10 procent beduidend groter dan voor vrouwen. Toch is deze kans altijd nog bijna 10 procent kleiner dan voor autochtone mannen met hetzelfde opleidingsniveau.

2. De kans op het hebben van een baan voor dertigers van allochtone herkomst, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

3.2 De invloed van het opleidingsniveau op het inkomen

Naarmate het opleidingsniveau hoger is, neemt ook het inkomen toe. Voor mannen leidt ieder jaar extra scholing tot een gemiddelde stijging van het loon met € 3,68 per sociale verzekeringsdag. Ook hier is de invloed van het behaalde opleidingsniveau voor vrouwen groter dan voor mannen. Eén jaar extra scholing betekent voor vrouwen een gemiddelde stijging van het loon met € 4,37 per sociale verzekeringsdag.

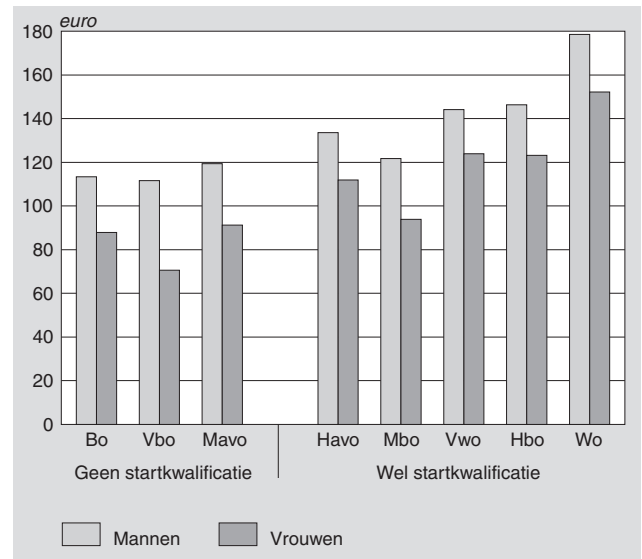
Het inkomen neemt echter niet in dezelfde mate toe als het behaalde opleidingsniveau. Zo verdienen mannen met uitsluitend basisonderwijs en een vbo-diploma gemiddeld ongeveer evenveel. Waarschijnlijk speelt hierbij mee dat Nederland het minimumloon kent en zijn de meeste mannen zonder diploma of een vbo-diploma in banen met de laagste salarissen terechtgekomen. Verder is het gemiddeld inkomen van mannen met een mavo-diploma vrijwel even hoog als dat van mannen met een diploma in het middelbare beroepsonderwijs (mbo).

Van de mannen zonder startkwalificatie verdienen degenen met uitsluitend basisonderwijs of een vbo-diploma het minst. Mannen met een havo- of vwo-diploma verdienen duidelijk meer dan degenen met een mbo-diploma. Het gemiddeld inkomen van mannen met een vwo-diploma is zelfs vrijwel gelijk aan dat van mannen met een diploma op het niveau van het hogere beroepsonderwijs (hbo). Binnen het mbo en het hbo verdienen degenen met een opleiding in de richting landbouw of overig relatief weinig.

Het meest opvallend is echter het inkomen van mannen met een diploma in het wetenschappelijke onderwijs (wo).

Hun gemiddeld inkomen is veruit het hoogst. Binnen het wo verdienen degenen met een economische opleiding het beste. Ook hier levert dat de richting overig het minst op.

3. Gemiddeld inkomen van werkzame dertigers per sociale verzekeringsdag, naar onderwijsniveau en geslacht, 2003

Vrouwen met een vbo-diploma hebben het laagste gemiddelde inkomen. Ze verdienen zelfs minder dan vrouwen met alleen maar basisschool. Het inkomen van vrouwen met uitsluitend basisonderwijs verschilt vrij weinig van dat van vrouwen met een mavo- of mbo-diploma. Overigens bestaan er binnen het mbo duidelijke verschillen naar richting. De inkomenspositie van vrouwen met techniek en economie is een stuk beter dan die van vrouwen met andere richtingen. Voor vrouwen met een havo- of vwo-diploma is het gemiddeld inkomen wel duidelijk hoger dan dat van vrouwen met uitsluitend basisonderwijs.

Net als bij mannen verdienen vrouwen met een vwo-diploma ongeveer evenveel als vrouwen met een hbo-diploma. Binnen het hbo verdienen vrouwen met een economische opleiding relatief veel, terwijl vrouwen met een opleiding in de gezondheidszorg en de richting overig juist weinig verdienen. Verder valt ook bij vrouwen op dat degenen met een wo-diploma naar verhouding een veel hoger inkomen hebben dan vrouwen met een lager opleidingsniveau. Binnen het wo verdienen vrouwen met de richtingen gezondheidszorg en economie het meest.

Allochtonen verdienen gemiddeld minder dan autochtonen, maar er zijn geen significante verschillen tussen autochtonen en allochtonen wanneer gecontroleerd wordt voor hoogst behaald opleidingsniveau. Allochtonen verdienen dus evenveel als autochtonen wanneer we personen met dezelfde diploma's vergelijken. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen.

Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het in deze analyse alleen de werkenden betreft. Er heeft dus al een selectie plaatsgevonden op personen die inkomsten hebben uit werk. Bovendien is er geen onderscheid gemaakt naar de verschillende herkomstgroepen. Binnen de verschillende herkomstgroepen bestaan grote verschillen in arbeidsmarktsucces.

3.3 De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen

Het opleidingsniveau vormt een belangrijk selectiecriteria voor de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt. Het opleidingsniveau dat iemand uiteindelijk behaalt, hangt af van cognitieve vaardigheden zoals intelligentie, de prestaties op school en het schooladvies. Daarnaast spelen ook sociale hulpbronnen een rol. Met sociale hulpbronnen wordt bedoeld op kenmerken van de ouders, zoals hun opleidingsniveau en hun maatschappelijke positie, maar ook de mate waarin de ouders interesse hebben voor de belevingen van hun kind op school (onderwijsondersteunend thuis-klimaat), die de kans op een goede positie op de arbeidsmarkt kunnen vergroten. Kinderen van ouders die hoog opgeleid zijn of hoog op de maatschappelijke ladder staan, halen vaak een hoger opleidingsniveau dan andere kinderen. En kinderen met ouders die veel interesse hebben voor de prestaties van hun kind en de belevingen op school doen het over het algemeen beter op school dan wanneer de ouders minder geïnteresseerd zijn. Maar hebben kenmerken als bijvoorbeeld intelligentie en het opleidingsniveau van de ouders los van het behaalde diploma ook nog een zelfstandige invloed op de arbeidsmarktpositie?

De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen op de kans op betaald werk

Uit een logistische regressie-analyse die uitgevoerd is op de kans op een baan voor mannen blijkt dat de maatschappelijke positie van de ouders van invloed is op de kans op een baan. Mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren, hebben minder vaak een baan dan degenen waarvan de ouders werkten. Dit geldt ook wanneer rekening wordt gehouden met onderwijsondersteunend thuis-klimaat, schoolprestaties, non-verbale intelligentie en schooladvies. Bij gelijke schoolprestaties en andere cognitieve vaardigheden hebben kinderen van niet werkzame ouders dus nog altijd minder kans op betaald werk dan kinderen van ouders die wel werk hadden.

Staat 1
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van de kans op betaald werk voor mannen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Allochtoon ³⁾
Maatschappelijke positie ouders	Landbouw ¹⁾	
Arbeiders ²⁾	Techniek ¹⁾	
Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	Gezondheidszorg ¹⁾	
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	
Middelbare employées ²⁾	Overig ¹⁾	
	Opleidingsniveau ouders	
	Maatschappelijke positie ouders	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis-klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	
	Schooladvies	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.

²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.

³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Uit eenzelfde analyse die uitgevoerd is voor de kans op werk voor vrouwen komt naar voren dat de maatschappelijke positie van de ouders bij vrouwen geen invloed heeft op de kans op werk. Bij vrouwen heeft alléén het behaalde opleidingsniveau een positief effect. De kans op het hebben van betaald werk hangt voor vrouwen dus veel meer af van hun diploma dan voor mannen het geval is. Cognitieve vaardigheden hebben zowel voor mannen als vrouwen geen significante invloed op de kans op een baan.

De invloed van cognitief vermogen en sociale hulpbronnen op het inkomen

Uit lineaire regressie-analyses die zijn uitgevoerd op het inkomen per sociale verzekeringsdag voor mannen en vrouwen afzonderlijk, blijkt de sociale herkomst van invloed te zijn op de latere inkomenspositie van zowel mannen als vrouwen. Voor mannen is de maatschappelijke positie van de ouders van belang voor het inkomen. Mannen met ouders die werkzaam waren als zelfstandige met personeel, middelbare of hogere employee, hebben een hoger inkomen dan mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren. Voor mannen van wie de ouders tot de hogere employees behoorden, is het bruto inkomen per dag gemiddeld zelfs € 20,20 hoger dan voor mannen waarvan de ouders niet werkzaam waren.

Voor vrouwen ligt dit anders. Als de ouders tot de hogere employees behoorden, verdienen vrouwen maar € 5,84 meer dan vrouwen waarvan de ouders tot de niet-werkzamen behoorden. Bij vrouwen heeft juist het opleidingsniveau van de ouders een significante invloed op het inkomen. Vrouwen verdienen meer naarmate de ouders een hoger opleidingsniveau hadden.

Ook een onderwijsondersteunend thuis-klimaat, de schoolprestaties en het schooladvies hebben bij vrouwen een positief effect op het inkomen. Bij mannen is, naast het opleidingsniveau en de maatschappelijke positie van de ouders, alleen het schooladvies van invloed op het inkomen.

Staat 2
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van de kans op betaald werk voor vrouwen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
	Landbouw ¹⁾	Techniek ¹⁾
	Gezondheidszorg ¹⁾	Allochtoon ³⁾
	Economie ¹⁾	
	Economie ¹⁾	
	Overig ¹⁾	
	Opleidingsniveau ouders	
	Maatschappelijke positie ouders	
	Arbeiders ²⁾	
	Zelfstandigen zonder personeel	
	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Lagere employées ²⁾	
	Middelbare employées ²⁾	
	Hogere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis-klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	
	Schooladvies	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.

²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.

³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Dat de één meer verdient dan de ander, ook als men een gelijk diploma heeft, wordt voor een deel verklaard doordat de één een ander soort opleiding heeft gedaan dan de ander. De verschillen in inkomen tussen opleidingsrichting worden echter deels verklaard door verschillen in cognitieve vaardigheden. Neem bijvoorbeeld de richtingen economie en techniek. Over het algemeen liggen de inkomens voor personen die een economische opleiding hebben afgerond hoger dan voor degenen die een technische opleiding hebben gedaan. Tegelijkertijd liggen de inkomens voor hoogopgeleiden hoger dan voor laagopgeleiden. Doordat hoogopgeleiden eerder geneigd zijn een technische opleiding te gaan doen dan een economische opleiding neemt het gemiddelde inkomen binnen deze opleidingsrichting dus toe en wordt het verschil ten opzichte van economische opleidingen kleiner.

4. Conclusies

Hoger opgeleiden zijn succesvoller op de arbeidsmarkt dan lager opgeleiden. Daarbij hebben dertigers met een startkwalificatie vaker werk dan dertigers zonder startkwalificatie. Vrouwen met alléén basisonderwijs of een vbo-diploma hebben duidelijk het minst vaak een betaalde baan. Bij mannen hebben degenen met uitsluitend basisonderwijs het minst vaak werk. De overige onderwijssoorten bieden op de lange termijn een relatief goede kans op werk. Wat betreft het inkomen van dertigers valt op dat degenen met een wo-diploma naar verhouding veel meer verdienen dan andere dertigers. Binnen het wo scoort de richting economie het beste. Bij vrouwen heeft ook de richting gezondheidszorg een positief effect op het inkomen.

Het opleidingsniveau dat mensen behalen, wordt voor een groot deel bepaald door schoolprestaties intelligentie en het schooladvies. Daarnaast zijn ook de sociale hulpbronnen van belang. Sociale hulpbronnen hebben naast een indirect effect – via het behaalde opleidingsniveau – ook een direct effect op de latere arbeidsmarktpositie. Het effect van deze hulpbronnen is anders voor mannen dan voor

vrouwen. Bij zowel mannen als vrouwen hangen sociale hulpbronnen positief samen met de kans op werk en het inkomen. Echter voor mannen verloopt dit via de maatschappelijke positie van de ouders, terwijl bij vrouwen juist het opleidingsniveau van de ouders van belang is. Cognitieve kenmerken bepalen voor een belangrijk deel het opleidingsniveau dat een persoon behaalt. Los van het opleidingsniveau hebben cognitieve vaardigheden ook nog een direct effect op de arbeidsmarktpositie. Daarbij hebben schoolprestaties en schooladvies bij vrouwen een grotere invloed op het latere inkomen dan bij mannen. Cognitieve vaardigheden hebben, bovenop het behaalde diploma, nauwelijks nog extra invloed op de kans op betaald werk.

Analoog aan het onderzoek naar korte termijn effecten (Traag et al., 2004), is in deze analyses uitsluitend rekening gehouden met kenmerken van personen die al aanwezig waren gedurende de schoolloopbaan. Uit de analyses in dit artikel bleek dat nog geen 20 procent van de verschillen in het arbeidsmarktsucces tussen personen verklaard kan worden door het opleidingsniveau, de opleidingsrichting, herkomst, cognitieve vaardigheden en sociale hulpbronnen. Dat betekent dus dat 80 procent van de reden waarom de ene persoon wel werkt en de ander niet, verklaard wordt uit andere kenmerken dan de kenmerken die in deze analyse aan de orde zijn gekomen. Dit is echter niet verwonderlijk. Voor dertigers geldt dat er ondertussen meerdere transities in de levensloop hebben plaatsgevonden, die van invloed zijn op het arbeidsmarktsucces. Zo speelt het al dan niet hebben van een partner een rol, evenals het inkomen van een eventuele partner. Ook het hebben van kinderen is, zeker voor vrouwen, van groot belang. Voor vervolgonderzoek zouden de gebruikte modellen dan ook uitgebreid moeten worden met kenmerken uit andere levensdomeinen. Dit is goed mogelijk door een verdere uitbreiding van het databestand met informatie over de burgerlijke staat, het hebben van kinderen, het inkomen van de eventuele partner etc. Op die manier kan een beter beeld geschetst worden van de opbrengsten van onderwijs op de lange termijn.

Staat 3
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van het inkomen van mannen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
Maatschappelijke positie ouders	Techniek ¹⁾	Landbouw ¹⁾
Zelfstandigen met personeel ²⁾	Economie ¹⁾	Gezondheidszorg ¹⁾
Middelbare employées ²⁾	Alloctoon ³⁾	Overig ¹⁾
Hogere employées ²⁾	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Hogere employées ²⁾	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Schooladvies	Arbeiders ²⁾	
	Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	
	Lagere employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Onderwijsondersteunend thuis klimaat	
	Schoolprestaties	
	Intelligentie	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.
²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.
³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Staat 4
Overzicht van de belangrijkste resultaten van de analyse van het inkomen van vrouwen

Positief effect	Geen effect	Negatief effect
Opleidingsniveau	Opleidingsrichting	Opleidingsrichting
Maatschappelijke positie ouders	Techniek ¹⁾	Landbouw ¹⁾
Lagere employées ²⁾	Economie ¹⁾	Gezondheidszorg ¹⁾
Hogere employées ²⁾	Alloctoon ³⁾	Overig ¹⁾
Opleidingsniveau ouders	Maatschappelijke positie ouders	Opleidingsniveau ouders
Opleidingsniveau ouders	Maatschappelijke positie ouders	
Onderwijsondersteunend thuis klimaat	Arbeiders ²⁾	
Schoolprestaties	Zelfstandigen zonder personeel ²⁾	
Schooladvies	Zelfstandigen met personeel ²⁾	
	Middelbare employées ²⁾	
	Leesgedrag leerling	
	Intelligentie	

¹⁾ Vergeleken met een algemene opleiding.
²⁾ Vergeleken met niet werkzamen.
³⁾ Vergeleken met autochtonen.

Technische toelichting

Het SLVO is een grootschalig onderwijscohort dat is gestart in 1982 met een groep van 16.813 leerlingen die in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten. Van deze leerlingen werd sindsdien de onderwijsloopbaan gevolgd tot het moment dat ze het voltijd onderwijs (voor de eerste keer) verlieten respectievelijk tot de leeftijd van ongeveer 29 jaar. Dit hield onder meer in dat jaarlijks werd vastgesteld in welk leerjaar van welk schooltype de leerlingen zaten. Daarnaast werden testen afgenomen met betrekking tot schoolprestaties en non-verbale intelligentie. Ook werd bij de start van het onderzoek een schriftelijke vragenlijst afgenomen bij de ouders van de leerlingen om informatie over gezins- en leerlingkenmerken te verzamelen.

In grote lijnen kan de steekproef voor het SLVO als representatief worden beschouwd voor alle leerlingen die in het schooljaar 1981/1982 in het laatste jaar van het basisonderwijs zaten.

Sinds kort is op individueel niveau een koppeling gelegd tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand. Het SSB bevat gegevens over alle personen, banen en uitkeringen in Nederland die op microniveau aan elkaar relateerbaar zijn. Eind jaren '90 van de vorige eeuw is het CBS begonnen met het ontwikkelen hiervan. Voor de koppeling tussen het SLVO en het SSB werd eerst een koppeling gemaakt tussen het SLVO met de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) om de leerlingen van het onderwijscohort van een rinpersoonsnummer³⁾ te voorzien.

Vervolgens kon op deze manier de initiële onderwijsloopbaan aan worden gevuld met arbeidsmarkt- en persoonskenmerken uit het SSB zoals informatie over de positie in de werkring, persoonlijk bruto jaarloon, burgerlijke staat etc.

Niet iedereen uit het SLVO cohort kon worden gekoppeld aan het SSB. In totaal werd 88% van de personen uit het SLVO cohort voorzien van een rinpersoonsnummer. Er is nagegaan in hoeverre de koppeling tussen het SLVO en het SSB leidt tot selectiviteit binnen de onderzoekspopulatie. Hiervoor is voor een aantal kenmerken de gekoppelde populatie vergeleken met de oorspronkelijke steekproef: geslacht, schooladvies, hoogst behaalde opleidingsniveau, sociaal milieu en het opleidingsniveau van de vader en de moeder. Voor geen van de opgenomen kenmerken bleek er een significant verschil te zijn tussen de oorspronkelijke steekproef van het SLVO en de groep die gekoppeld kon worden met het SSB. De in deze analyses gebruikte onderzoekspopulatie kan dus beschouwd worden als een goede afspiegeling van de oorspronkelijke steekproef.

Literatuur

Bros, L. & Dronkers, J. (1994). Jencks in Twente: over de sleutelrol van het onderwijs en de arbeidsmarktpositie van vrouwen. *Amsterdam Sociologisch Tijdschrift*, 21, 67–88.
CBS (1987). *Standaard Onderwijsindeling 1987*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Collaris, J.W.M. & Kropman, J.A. (1978). *Van Jaar tot Jaar; een tweede fase: de wijze waarop secundair dagon-*

derwijs doorlopen is, de eerste keuze na het verlaten daarvan. ITS: Nijmegen.

Diederer, J. (1991). *Loopbaan tussen 25 en 35 jaar; Van Jaar tot Jaar, vierde fase: over de effecten van geslacht, milieu van herkomst, schoolprestaties, belangstelling en gevolgd onderwijs op beroepsloopbaan en levensloop*. ITS: Nijmegen.

Dronkers, J. (1987). *Ouders, liefde en geld; de relaties tussen ouderlijk milieu, schoolloopbaan, beroep, huwelijk en gezinsinkomen bij vrouwen*. In: W. Meijnen, L. Nieuwenhuis & J. Peschar (red.), *Selectie en kwalificatie in het onderwijs* (pp. 121–136). Lisse: Swets en Zeitlinger.

Dronkers, J. & Bakker, B. (1986). *Van het dubbeltje en het kwartje; een studie naar de relatie tussen milieu, onderwijs, partnerkeuze, beroep en gezin*. *Economisch Statistische Berichten*, 71, 1184–1189.

Dronkers, J. & U. de Jong. (1978). *Jencks en Fagerlind op zijn Hollands; een aanzet tot de studie van de relaties tussen milieu, intelligentie, onderwijs, beroep en inkomen*. *Sociologische Gids*, 25, 4–30.

Hartog, J. & Pfann, G. (1985). *Vervolgonderzoek Noord-Brabantse zesdeklassers*. UVA: Amsterdam.

Meesters, M.J., Dronkers, J. & Schijf, H. (1983). *Veranderende onderwijskans? Een derde voorbeeld en afrondende conclusies*. *Mens en Maatschappij*, 58, pp. 5–27.

Meesters, M.J. (1992). *Loopbanen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt*. ITS: Nijmegen.

Traag, T., Van der Valk, J., Van der Velden, R., De Vries, R & Wolbers, M. (2004). *Leren Loont! De overgang van school naar werk voor leerlingen van het VOCL '89*, ROA-R-2004/6. Maastricht: ROA/CBS.

Traag, T., Van der Valk, J., Van der Velden, R., De Vries, R & Wolbers, M. (2006). *Dertigers op de arbeidsmarkt. De bepaling van lange termijn-effecten van onderwijs met behulp van een koppeling tussen het SLVO en het Sociaal Statistisch Bestand*.

Velden, R. van der & van Smoorenburg, M. (1999). *'Overscholing en beloning: Het effect van verschillende meetmethoden'*. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken* 15-2, 111–123.

Noten in de tekst

¹⁾ Uitgangspunt voor de berekening van het hoogst bereikte opleidingsniveau is de leerweg die loopt via de beroepsopleidingen (Van der Velden & van Smoorenburg, 1999). De volgende waarden zijn toegekend: 6 jaren (basisonderwijs), 10 jaren (lbo), 11 jaren (mavo), 12 jaren (kmbo), (kmbo), 13 jaren (havo), 14 jaren (mbo), 15 jaren (vwo), 17 jaren (hbo) en 19 jaren (wo).

²⁾ Een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt wordt in Nederland gelijkgesteld aan een opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). Dit betekent dat na het verlaten van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo; voorheen vbo en mavo) nog een beroepsopleiding moet worden gevolgd met een minimale opleidingsduur van twee jaar. In het SLVO kan echter geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende niveaus binnen het mbo. Daarom wordt hier een ietwat afwijkende definitie gehanteerd.

³⁾ Voor het koppelen van steekproefgegevens aan het SSB is een rinpersoonsnummer nodig. Dit rinpersoonsnummer wordt verkregen door een koppeling te leggen met het sofinummer. Voor deze koppeling is gedetailleerde informatie over een persoon nodig in de vorm van NAW-gegevens en/of geboortedata. Het SLVO is in het najaar van 2004 voorzien van rinpersoonsnummers.

Tabel 1
Resultaten van de analyse van de kans op het hebben van een baan van mannen: logit-effecten N = 6.121 (gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	0,53	(1,69)	0,47	(1,61)	0,71	(2,03)
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	0,14**	(1,15)	0,14**	(1,15)	0,14**	(1,15)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	0,66	(1,94)	0,69	(1,10)	0,65	(1,92)
Techniek	0,34*	(1,40)	0,36*	(1,43)	0,33	(1,39)
Gezondheidszorg	0,31	(1,36)	0,33	(1,40)	0,30	(1,36)
Economie	0,41	(1,50)	0,42	(1,53)	0,41	(1,50)
Overig	–0,41	(0,67)	–0,39	(0,66)	–0,42	(0,66)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	–0,73**	(0,48)	–0,72**	(0,49)	–0,71**	(0,49)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	0,03	(1,03)	0,02	(1,02)	0,02	(1,02)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	0,83**	(2,30)	0,83**	(2,29)	0,83**	(2,30)
Zelfstandige zonder personeel	1,01**	(2,74)	1,01**	(2,75)	1,01**	(2,75)
Zelfstandige met personeel	0,54	(1,71)	0,53	(1,69)	0,53	(1,69)
Lagere employee	0,71**	(2,03)	0,69**	(2,00)	0,70**	(2,01)
Middelbare employee	0,47*	(1,60)	0,46*	(1,58)	0,47*	(1,60)
Hogere employee	0,43	(1,54)	0,42	(1,53)	0,43	(1,54)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			0,27	(1,31)	0,26	(1,30)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			0,16	(1,17)	0,23	(1,26)
Non-verbale intelligentie			0,19	(1,21)	0,21	(1,23)
Leesgedrag leerling			–0,06	(0,94)	–0,06	(0,95)
Schooladvies					–0,05	(0,96)
Nagelkerke R ²	0,09		0,09		0,09	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
ref. = referentiecategorie.

Tabel 2
Resultaten van de analyse van de kans op het hebben van een baan van vrouwen: logit-effecten N = 5.621 (gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	–0,74**	(0,48)	–0,70*	(0,5)	–1,47	(0,23)
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	0,22**	(1,25)	0,20**	(1,23)	0,19**	(1,21)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–0,17	(0,84)	–0,08	(0,93)	–0,02	(1,02)
Techniek	–0,47*	(0,26)	–0,36	(0,7)	–0,29*	(0,75)
Gezondheidszorg	–0,19	(0,83)	–0,08	(0,92)	0,01	(1,01)
Economie	–0,14	(0,87)	–0,08	(0,93)	–0,02	(0,98)
Overig	–0,1	(0,91)	–0,02	(0,98)	–0,05	(1,05)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	–0,45**	(0,64)	–0,42**	(0,66)	–0,44**	(0,64)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	0,05**	(1,05)	0,04*	(1,05)	0,04	(1,04)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	0,22	(1,25)	0,22	(1,24)	0,22	(1,24)
Zelfstandige zonder personeel	0,41	(1,5)	0,37	(1,45)	0,35	(1,43)
Zelfstandige met personeel	0,31	(1,36)	0,27	(1,31)	0,26	(1,29)
Lagere employee	0,18	(1,2)	0,15	(1,16)	0,13	(1,14)
Middelbare employee	0,39*	(1,48)	0,36	(1,43)	0,33	(1,4)
Hogere employee	0,36	(1,44)	0,31	(1,36)	0,28	(1,32)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			0,24	(1,27)	0,25	(1,29)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			0,61**	(1,84)	0,37	(1,45)
Non-verbale intelligentie			0,08	(1,08)	0,03	(1,03)
Leesgedrag leerling			–0,07	(0,93)	–0,08	(0,92)
Schooladvies					0,15	(1,16)
Nagelkerke R ²	0,09		0,12		0,12	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
ref. = referentiecategorie.

Tabel 3
Resultaten van de analyse van het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag van mannen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten N = 5.308
(gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	70,88**		71,74**		47,93**	
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	4,69**	(0,38)	4,21**	(0,34)	3,68**	(0,3)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–18,26**	(–0,10)	–15,89**	(–0,09)	–11,89**	(–0,06)
Techniek	–7,39**	(–0,08)	–5,57**	(–0,06)	–2,17	(–0,02)
Gezondheidszorg	–13,44**	(–0,05)	–11,24**	(–0,04)	–7,87*	(–0,03)
Economie	–3,48	(–0,03)	–1,59	(–0,01)	0,7	(0,01)
Overig	–22,26**	(–0,12)	–19,93**	(–0,11)	–16,68**	(–0,09)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	1,61	(0,01)	2,06	(0,01)	1,68	(0,01)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	–0,24	(–0,02)	–0,34	(–0,03)	–0,43*	(–0,03)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	1,38	(0,02)	1,28	(0,01)	1,22	(0,01)
Zelfstandige zonder personeel	3,02	(0,02)	2,7	(0,01)	2,63	(0,01)
Zelfstandige met personeel	12,18**	(0,06)	11,79**	(0,05)	11,83**	(0,05)
Lagere employee	4,1	(0,03)	3,81	(0,03)	3,63	(0,03)
Middelbare employee	8,73**	(0,08)	8,65**	(0,08)	8,14**	(0,07)
Hogere employee	21,28**	(0,16)	21,09**	(0,16)	20,20**	(0,15)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			2,27	(0,02)	2,77	(0,03)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			10,10**	(0,07)	3	(0,07)
Non-verbale intelligentie			2,19	(0,01)	1,05	(0,00)
Leesgedrag leerling			–0,86	(–0,02)	–1,13	(–0,02)
Schooladvies					4,79**	(0,14)
Aangepaste R ²	0,18		0,18		0,19	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
 ref. = referentiecategorie.

Tabel 4
Resultaten van de analyse van het gemiddeld inkomen per sociale verzekeringsdag van vrouwen: ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten N = 4.866
(gestandaardiseerde effecten tussen haakjes)

	Model 1		Model 2		Model 3	
Constante	23,46**		23,18**		–6,41	
Opleiding						
Opleidingsniveau (jaren)	5,74**	(0,43)	4,87**	(0,36)	4,37**	(0,33)
Opleidingsrichting						
Algemeen (ref.)	–		–		–	
Landbouw	–19,20**	(–0,07)	–15,83**	(–0,05)	–12,10**	(–0,04)
Techniek	–9,63**	(–0,05)	–6,59*	(–0,03)	–4,15	(–0,02)
Gezondheidszorg	–22,15**	(–0,22)	–17,22**	(–0,17)	–13,56**	(–0,14)
Economie	–7,13**	(–0,06)	–4,19*	(–0,04)	–1,97	(–0,02)
Overig	–22,60**	(–0,15)	–19,11**	(–0,13)	–16,71**	(–0,11)
Herkomstgroepering						
Autochtoon (ref.)	–		–		–	
Allochtoon	1,58	(0,01)	2,17	(0,01)	1,29	(0,01)
Sociale hulpbronnen						
Opleidingsniveau ouders	1,11**	(0,08)	0,89**	(0,07)	0,75**	(0,06)
Maatschappelijke positie ouders						
Niet werkzaam (ref.)	–		–		–	
Arbeider	–2,27	(–0,02)	–2,22	(–0,02)	–2,11	(–0,02)
Zelfstandige zonder personeel	4,87	(0,03)	4,62	(0,02)	4,45	(0,02)
Zelfstandige met personeel	4,81	(0,02)	4,67	(0,02)	4,14	(0,02)
Lagere employee	5,25*	(0,04)	4,78*	(0,04)	4,33*	(0,03)
Middelbare employee	4,23*	(0,04)	3,64	(0,03)	2,93	(0,03)
Hogere employee	7,42**	(0,06)	6,74**	(0,05)	5,84*	(0,04)
Onderwijsondersteunend thuisclimaat			3,91	(0,03)	4,33*	(0,03)
Cognitieve vaardigheden						
Schoolprestaties			20,66**	(0,13)	10,97**	(0,07)
Non-verbale intelligentie			1,85	(0,01)	0,16	(0,00)
Leesgedrag leerling			–0,62	(–0,01)	–1,13	(–0,02)
Schooladvies					5,89**	(0,14)
Aangepaste R ²	0,22		0,23		0,23	

* = p<0,05; ** = p<0,01.
 ref. = referentiecategorie.